
НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
Едукативна и рехабилитациона
подршка детету, породици и
институцији

Београд, 23. децембар 2019.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА
ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”**

Београд, 23. децембар 2019.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2019.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”
ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 23. децембар 2019.

Издавач:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Снежана Николић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Миле Вуковић

Уредници:

Проф. др Фадиљ Еминовић

Доц. др Јасмина Максић

Рецензенти:

Проф. др Сања Ђоковић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Проф. др Горан Недовић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова је публикуван у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-135-8

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну
едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 26.11.2019. године,
Одлуком бр. 3/175 од 27.11.2019. године, усвојило је рецензије рукописа
Зборника радова „ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА ДЕТЕТУ,
ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „ЕДУКАТИВНА И РЕХАБИЛИТАЦИОНА ПОДРШКА
ДЕТЕТУ, ПОРОДИЦИ И ИНСТИТУЦИЈИ” чију реализацију је сопственим средствима
подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.

ЗАКОНСКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДРШКА ДЕЦИ ОСУЂЕНИХ РОДИТЕЉА

Вера ПЕТРОВИЋ, Горан ЈОВАНИЋ

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт

Са порастом учесталости изрицања затворских казни, све је више деце која су изложена последицама затварања родитеља. Актуелне процене указују да између 1,5 и 2,6 милиона деце у САД има родитеље који се налазе у затвору. У Републици Србији не постоје званичне евиденције о броју деце чији се родитељи налазе на извршењу затворске казне, иако затварање родитеља отвара многа питања везана за старатељство, комуникацију, посете, психосоцијалну подршку, као и за будуће понашање и превенцију фактора ризика делинквенције. Деца, чији су родитељи у затвору у Србији, нису системски препозната као посебно дефинисана категорија корисника права и услуга социјалне заштите. Без подршке система социјалне заштите, често не могу да достигну оптимални ниво развоја. Стога је неопходно створити адекватне услове за успостављање и одржавање квалитетних контаката између затворених родитеља и деце. У том смислу је потребно установити нормативну праксу, која ће препознавати ову децу као посебно рањиву категорију. По сазнању да је осуђени уједно и родитељ малолетне деце, потребно је установити обавезу затвора да по службеној дужности обавести Орган старатељства, у чијој надлежности би била регистрација и активности подршке деци и породици осуђеног. Орган старатељства треба да пружи подршку и помоћ породици и посебно деци осуђеног, како током боравка родитеља на извршењу затворске казне, тако и након његовог отпуста. Значајна је припрема породице, деце и осуђеног за посете и разговоре, како би одржавање контакта било у најбољем интересу детета.

Кључне речи: деца, родитељи, затвор, Орган старатељства

УВОД

Не постоје поуздани подаци о броју деце чији се родитељи налазе на извршењу затворске казне. Поједини аутори (Eddy, Martinez, & Burraston, 2013) наводе да је више од 680 хиљада родитеља малолетне деце у затворима у САД, те да око 1,3 милиона деце има родитеља који се налази на извршењу затворске казне. Са

порастом изрицања затворских казни, све је више деце која су изложена затварању родитеља, а затвор родитеља није карактеристичан само за маргинализоване групе (Turney & Goodsell, 2018). Актуелне процене указују да између 1,5 милиона (Seymour, 2017) и 2,6 милиона деце (Turney & Goodsell, 2018) у САД има родитеље који се налазе у затвору. Непостојање прецизних података, доприноси ситуацији да ова

деца често буду занемарена и невидљива за сиситем социјалне заштите, који би требало да процењује и поступа у најбољем интересу детета (Petrović i Jovanić, 2019).

Затварање родитеља отвара многа питања везана за старатељство, комуникацију, посете, као и за будуће понашање деце (Boudin, 2011). Чињеницу да је неко учинио кривично дело, те да се налази на извршењу затворске казне, треба посматрати одвојено од родитељских компетенција, јер нису сви родитељи који су у затвору уједно и неадекватни родитељи (Farell, 2016). Стога се све више инсистира на развијању и одржавању редовних контаката са децом. Такви контакти могу утицати и на редукцију рецидивизма и успешнију реинтеграцију након отпуста (Light & Campbell, 2007), што доприноси и добробити деце. С друге стране, некада контакти са родитељима који су у затвору нису у најбољем интересу детета. То су ситуације када се ради о осуђенима за сексуална кривична дела, са историјом насиља у породици, викимизације и експлоатације деце (Bushfield, 2004). У таквим ситуацијама, престанак контакта између родитеља и детета, па чак и потпуно лишење родитељског права, може водити благостању детета и целокупне породице (Wakefield & Wildeman, 2011).

ПОСЛЕДИЦЕ ЗАТВАРАЊА РОДИТЕЉА

Већи број деце, затвор родитеља доживљава као трауматично искуство (Boswell, 2018). Та деца проживљавају различите емоције, укључујући страх, анксиозност, љутњу, тугу, усамљеност и кривицу. Могу показивати низак ниво самопоштовања и емоционално повлачење од пријатеља и породице (Gabel, 1992). Неретко се јавља и школски неуспех и

злоупотреба психоактивних супстанци (Gaston, 2016). Дечаци чешће реагују на затворску казну родитеља физичком агресијом, док се, код девојчица, чешће јављају интернализовани проблеми (Wildeman, 2010).

Поред проблема који се јављају на дечјем узрасту, нису занемарљиви ни проблеми у одраслом добу. Аутори (Huebner & Gustafson, 2007) истичу да су одрасли, који су у доба детињства имали родитеље у затвору, изложени већем ризику да у одраслом добу чине кривична дела.

Дугорочно затварање родитеља може имати разарајући утицај на породицу, због дестабилизације породичних финансија, како током боравка на извршењу затворске казне, тако и након отпуста. Боравак у затвору утиче на смањење породичних прихода, али смањује и запошљивост након отпуста (Pager, 2003). Затварање такође повећава и ризик од развода брака (Loroo & Western, 2005). Погоршање односа на релацији супружника доприноси слабљењу или прекиду комуникације између затвореног родитеља и деце (Washington, Juan & Haskins, 2018).

Још једна последица затвора родитеља је смањење, па чак и прекид друштвених веза (Braman, 2004). Деца осуђених су у опасности да осете изолацију, непријатељство и одбацавање (Turney & Goodsell, 2018), те се повлаче из просоцијалних група и удружују са антисоцијалним вршњацима (Eddy & Reid, 2003). Повезивање са антисоцијалним групама вршњака може објаснити зашто се ова деца врше делинквентна и криминална понашања (Eddy & Reid, 2003).

Док се родитељ налази на извршењу затворске казне, деца бивају смештена у хранитељске породице, живе са другим сродницима или са родитељем који је на

слободи (Johnson & Waldfogel, 2002). Када су очеви затворени, деца најчешће (88%) живе с мајкама (Glaze & Maruschak, 2010). Брига мајки да ће им деца бити одузета ако признају финансијске тешкоће, понекад доводи до бескућништва (Light & Campbel, 2007) и виктимизације (Wildeman, 2014). С друге стране, затварање мајки ређе резултира бекућништом деце (Wildeman, 2014), јер институције социјалне заштите децу сместе у хранитељске или сродничке породице или у друге облике институционалне заштите (Swann & Sylvester, 2006). Истраживања показују да око половина деце чије су мајке затворене, живе са другим сродницима, једна четвртина живи са очевима, а преостала су у хранитељским породицама или су искоришћени други облици институционалне заштите (Seymour, 2017).

У којој мери и које од негативних последица инкарцерације ће се развити, зависи од великог броја фактора, као што су: старост детета, породични односи, искуство претходног раздвајања од родитеља, врста кривичног дела које је родитељ извршио, дужина изречене казне, квалитет подршке сродника и заједнице, стигматизација у заједници (Seymour, 2017), стилови родитељства и функционисање породице пре одласка на извршење затворске казне (McCrudden, Braiden, Sloan, McCormack & Treacy, 2014).

ПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ ЧИЈИ СУ РОДИТЕЉИ У ЗАТВОРУ У СРБИЈИ

У Републици Србији, не постоје званичне евиденције о броју деце чији се родитељи налазе на извршењу затворске казне. Према члану 41. Закона о социјалној заштити (Сл. гласник РС, бр. 24/11) деца чији су родитељи у затвору нису

препозната као корисници права и услуга социјалне заштите, као посебна категорија, иако је реч о деци којој је често, услед породичних и других животних околности, угрожено здравље, безбедност и развој, односно о деци која, без подршке система социјалне заштите, често не могу да достигну оптимални ниво развоја. У пракси недостаје систематско препознавање ове деце као групе којој је потребна додатна заштита, а Орган старатељства се укључује тек у ситуацијама када наступе мултипликоване последице. Стога се намеће потреба да затвори, по службеној дужности, обавесте надлежни Орган старатељства да се родитељ малолетног детета налази на извршењу затворске казне, што би допринело правовременом и превентивном реаговању (Petrović i Jovanić, 2019).

На нормативном нивоу, Законом о извршењу кривичних санкција (Сл. гласник РС, бр. 35/19) детаљније су дефинисана права осуђених која могу бити од утицаја на одржавање контакта између родитеља и деце. Иако је закон примарно усмерен на осуђене, свакако има позитивне ефекте и на децу родитеља који се налазе на извршењу казне.

Према члану 119 Закона о извршењу кривичних санкција (Сл. гласник РС, бр. 35/19) осуђена жена која има дете, може задржати дете до истека казне, а најдуже до навршене друге године живота детета, после чега родитељи споразумно одлучују да ли ће дете поверити на чување оцу, осталим сродницима или другим лицима. Кад се родитељи не споразумеју или је њихов споразум на штету детета, о поверавању одлучује суд надлежан према пребивалишту, односно боравишту мајке у време осуде. Такође, законом је одређено да осуђена жена која има дете, има право

на помоћ стручног особља завода (члан 120), те да се труднице, породиље и мајке које негују децу, смештају одвојено од осталих осуђених жена (члан 78).

Наш законодавац предвиђа и да осуђени има право, два пута месечно, на посете брачног друга, деце, родитеља, усвојеника, усвојитеља и осталих сродника у правој линији и у побочној линији до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља (члан 90, Закона о извршењу кривичних санкција, Сл. гласник РС, бр. 35/19). Законом је прописано да посета траје најкраће један час (члан 93). Поред тога, осуђени има право и на посете у посебној просторији, у којој може боравити са децом, брачним другом или другим блиским лицем. Ово право осуђени може остварити једном у два месеца, а оваква врста посете може трајати три часа (члан 94). Наведено законско одређење у пракси значи да контакт између родитеља и детета може бити знатно отежан, јер деца некада неће бити у могућности по неколико месеци да посете родитеље, због посета других сродника. Стога се, као оправдана, намеће потреба да буду сепаратно дефинисана права осуђеног на посете сродника од права осуђеног на посете деце.

Законом о извршењу кривичних санкција (Сл. гласник РС, бр. 35/19) су предвиђена и проширена права и погодности. Њих може остварити осуђени који се посебно добро влада и залаже и остварује напредак у програму поступања (члан 123). Проширена права и погодности која су од значаја са аспекта одржавања контакта са децом су: проширено право на број посета; проширено право на пријем посета без надзора у просторијама за посете; проширено право на пријем посета у посебним просторијама; проширено право

на пријем посета изван затвора; слободан излазак у град; посета породици и сродницима о викенду и празницима; наградно одсуство из затвора до седам дана у току године и коришћење годишњег одмора изван затвора.

Још једно од права које на неки начин омогућава одржавање контакта између родитеља који је у затвору и деце јесте и неограничено право на дописивање осуђеног о свом трошку (члан 87) и право на телефонске разговоре о свом трошку (члан 88), у складу са кућним редом затвора (Закон о извршењу кривичних санкција, Сл. гласник РС, бр. 35/19).

ЗАКЉУЧАК

Чињеница да у Републици Србији не постоје званичне евиденције о деци чији се родитељи налазе на извршењу затворске казне ствара бројне проблеме у пракси. У циљу заштите ове маргинализоване групе неопходно је реализовати одређене кораке. Пре свега, неопходно је ову децу, у оквиру система социјалне заштите, препознати и дефинисати као посебну, рањиву категорију. По сазнању да је осуђени уједно и родитељ малолетне деце, потребно је установити обавезу затвора да по службеној дужности обавести Орган старатељства, у чијој надлежности би била регистрација и активности подршке деци и породици осуђеног. Након тога, у сваком конкретном случају је потребно извршити процену, како би се утврдило да ли се дете, чији је родитељ на извршењу затворске казне, налази у стању социјалне потребе, те у складу са почетном проценом, реализовати активности које су у најбољем интересу детета. Такође, у Републици Србији недостаје адекватна комуникација и сарадња између система социјалне

заштите и правосуђа. Иако су нормативно препозната права осуђеног која утичу на одржавање контаката родитеља који је у затвору и деце, неопходно је створити адекватне услове за успостављање и одржавање контакта између родитеља и деце. Од значаја су и активности на плану припреме породице, деце и осуђеног, како би одржавање контакта било у најбољем интересу детета. Таква пракса се може постићи једино препознавањем ове деце као посебно рањиве категорије која би била у надлежности Органа старатељства, како током боравка родитеља на извршењу затворске казне, тако и након његовог отпуста.

ЛИТЕРАТУРА

- Boswell, G. (2018). Imprisoned fathers and their children: A reflection on two decades of research. *Child Care in Practice, 24*(2), 212-224.
- Boudin, C. (2011). Children of incarcerated parents: The child's constitutional right to the family relationship. *The Journal of Criminal Law and Criminology, 101*(1), 77-118.
- Braman, D. (2004). *Doing time on the outside: Incarceration and family life in urban America*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Bushfield, S. (2004). Fathers in prison: Impact of parenting education. *Journal of Correctional Education, 55*(2), 104-116.
- Eddy, J.M., Martinez, C.R., & Burraston, B. (2013). A randomized controlled trial of a parent management training program for incarcerated parents: Proximal impacts. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 78*(3), 75-93.
- Eddy, J.M., & Reid, J.B. (2003). The adolescent children of incarcerated parents: A developmental perspective. In J. Travis & M. Waul (Eds.), *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities* (pp. 233-258). Washington, DC: Urban Institute Press.
- Farrell, E. (2016). 'Poor prison flowers': convict mothers and their children in Ireland, 1853-1900. *Social History, 41*(2), 171-191. doi: 10.1080/03071022.2016.1144312.
- Gabel, S. (1992). Children of incarcerated and criminal parents: Adjustment, behavior, and prognosis. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry Law, 20*(1), 33-45.
- Gaston, S. (2016). The Long-term Effects of Parental Incarceration: Does Parental Incarceration in Childhood or Adolescence Predict Depressive Symptoms in Adulthood?. *Criminal Justice and Behavior, 43*(8), 1056-1075. doi: 10.1177/0093854816628905.
- Glaze, L.E., & Maruschak, L.M. (2010). *Parents in prison and their minor children: Special report*. Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.
- Huebner, B.M., & Gustafson, R. (2007). The effect of maternal incarceration on adult offspring involvement in the criminal justice system. *Journal of Criminal Justice, 35*(3), 283-296. doi:10.1016/j.jcrimjus.2007.03.005.
- Johnson, E.I., & Waldfoegel, J. (2002). Parental incarceration: Recent trends and implications for child welfare. *Social Service Review, 76*(3), 460-479.
- Light, R., & Campbell, B. (2007). Prisoners' families: still forgotten victims?. *Journal of social welfare and family law, 28*(3-4), 297-308. doi: 10.1080/09649060601119524.
- Lopoo, L., & Western, B. (2005). Incarceration and the formation and stability of marital unions. *Journal of Marriage and Family, 67*(3), 721-34.
- McCrudden, E., Braiden, H.J., Sloan, D., McCormack, P., & Treacy, A. (2014). Stealing the Smile from My Child's Face: A Preliminary Evaluation of the "Being a Dad" Programme in a Northern Ireland

- Prison. *Child Care in Practice*, 20(3), 301-312.
- Pager, D. (2003). The mark of a criminal record. *American Journal of Sociology*, 108(5), 937-75.
- Petrović, V., i Jovanić, G. (2019). Marginalizacija dece kao posledica inkarceracije roditelja. U J. Petrović i G. Jovanić (Ur.), *Zbornik radova IV međunarodne naučne konferencije „Društvene devijacije, Položaj marginalizovanih grupa u društvu“* (str. 201-212), 31. maj-01. jun, Banja Luka: Centar modernih znanja. doi: 10.7251/ZCMZ0119201P.
- Seymour, C. (2017). Introduction: Children with Parents in Prison: Child Welfare Policy, Program, and Practice Issues. In *Children with parents in prison* (pp. 1-26). Routledge.
- Swann, C., & Sylvester, S. (2006). The foster care crisis: What caused caseloads to grow? *Demography*, 43(2), 309-35.
- Turney, K., & Goodsell, R. (2018). Parental Incarceration and Children's Wellbeing. *The Future of Children*, 28(1), 147-164.
- Wakefield, S., & Wildeman, C. (2011). Mass imprisonment and racial disparities in childhood behavioral problems. *Criminology & Public Policy*, 10, 793-817. doi:10.1111/j.1745-9133.2011.00740.x.
- Washington, H.M., Juan, S.C., & Haskins, A.R. (2018). Incapacitated Involvement: Incarceration and Fatherhood in Fragile Families at Age 9. *Journal of Family*, 39(13), 3463-3486.
- Wildeman, C. (2010). Paternal incarceration and children's physically aggressive behaviors: Evidence from the Fragile Families and Child Wellbeing Study. *Social Forces*, 89(1), 285-309.
- Wildeman, C. (2014). Parental incarceration, child homelessness, and the invisible consequences of mass imprisonment. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 651(1), 74-96. doi: 10.1177/0002716213502921.
- Закон о извршењу кривичних санкција. *Службени гласник Републике Србије*. (2019). 35.
- Закон о социјалној заштити. *Службени гласник Републике Србије*. (2011). 24.

LEGAL AND INSTITUTIONAL SUPPORT FOR CHILDREN OF CONVICTED PARENTS

Vera PETROVIĆ, Goran JOVANIĆ

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Abstract

The increase in number of prison punishments being sentenced is followed by a raise in the number of children who are exposed to consequences of their parents being incarcerated. Current estimations indicate that between 1.5 and 2.6 million of children in USA have a parent who is in prison. In the Republic of Serbia there are no official records on the number of children whose parents are serving their prison sentences even though a parent's incarceration opens many questions regarding the custody, communication, visitation, psycho-social support as well as those questions regarding their future behavior and delinquency risk factor prevention. Children whose parents are in prison in Serbia are not systematically recognized as a separately defined category of benefactors of social protection services. With no support of social protection system they may often fail to reach an optimal level of development. Thus, it is necessary to create adequate conditions for establishment and maintenance of quality contact between the imprisoned parents and the children. In this sense it is crucial to introduce a normative practice which is to recognize these children as an especially vulnerable category. Upon learning that a convict is also a parent of

juveniles, it is necessary to establish an obligation for a prison to inform ex officio a Custodial Authority which would be in charge of the registration and the activities of the support to the convict's children and family. The Custodial Authority should provide the support and assistance especially to the convict's family, and especially children, during the parent's absence while they are away serving their prison sentences, as well as after their release. It is highly significant to prepare the family, the children and the convict for visits and conversations so the contact would be maintained in the best interest of the child.

Key words: *children, parents, prison, Custodial Authority*